

Gróz Andrea

Montessori patrónusa, az iskolaalapító Alice Hallgarten Franchetti

*„Az életnek nem akkor vagyunk segítségére,
ha elnyomjuk megnyilvánulásait,
hanem akkor, ha könnyítünk kifejlődésén,
és megoltalmazzuk a fenyegető veszélyektől...
Ezért kell elhárítanunk a gyermek útjából
a fejlődése elé gördülő akadályokat,
ezért kell tekintettel lennünk szükségleteire
és biztosítanunk szellemi élete
természetes spontán kibontakozását. ...
Vagyis arra kell törekednünk, hogy a gyermek
mindent, amire képes, önállóan el is végezhesen.”*
(Montessori)

A nőnevelés múltjának feltárása a neveléstörténet meghatározó, előremutató vetületét jelenti. Mint ahogy azt Kéri Katalin neveléstörténész is egyértelműsíti, a leányiskolák és a lányok nevelése jegyében születő kutatások száma egyre növekvő tendenciát mutat. (v.ö. Kéri, 2005)

Kutatásunk során a XIX-XX. század fordulójának jeles filantrópjának életútját vizsgáljuk a korabeli források alapján. A kvalitatív szemléletű kutatások típusai közül a biográfiai kutatások azok, amelyek a pluralitás és a szubjektivitás szemléletét egyaránt meghonosíthatják a történeti jellegű kutatásokban (v.ö. Hegedűs, 2003).

A nőnevelés múltjából egy biográfiai kutatást szeretnék felvázolni- diakrón és szinkronisztikus megközelítéssel. (Kéri, 1997.)

A téma kutatásának apropóját egy jeles évforduló kínálta; mint ismeretes, **110 éve** hunyt el Alice Hallgarten Franchetti (New York, 1874 - Leysin, 1911) amerikai születésű olasz pedagógus és iskolaalapító.

Franchetti bárónő, mint ahogy arra jelen tanulmány címe is utalt, Montessori támogatója volt, ezért a vizsgálódás megalapozásához mindenképpen fontos keretet jelentenek Montessori nevelési felfogásának alaptézisei.

Montessori koncepciójának alap gondolata rousseau-i ihletettségű. A gyermek eredményes nevelésének feltétele: hagyjuk őket önállóan cselekedni, tehát a nevelés alapelve a gyermek aktivitásán alapul. A nevelő feladata a fejlődés kedvező feltételeinek megteremtése. Montessori pedagógiai felfogásának középpontjában a gyermeki fejlődés öntörvényűsége áll. (v.ö. Németh, 2002; Rajnai, 2002; Sanda, 2008; Stein, 2015; Tordai, 2015)

Alice Hallgarten Franchetti életét társadalmi kezdeményezéseknek szentelte, a szegényebb társadalmi rétegek felemelkedését szociális és oktatási karitatív tevékenységével segítette.

Gazdag zsidó családban született, Alice azonban nem gyakorolta „nyíltan” a vallást. Szülei német askenázi zsidók voltak, Adolph Hallgarten és Julia Nordheimer jómódú arisztokraták, akik a vasutak építését finanszírozták, pénzügyi támogatást nyújtottak nagy ipari csoportoknak, valamint alapító partnerei voltak a New York-i Hallgarten & Co. banknak. 1885-ben elhunyt édesapja, ezt követően Alice gyermekkorát a németországi Frankfurtban töltötte, ahol Károly nagybátyja – akit második apjának tekintett - nevelte fel.

Két testvére volt, Eleanore, 1890-ben született, és egy fiútestvére, Walter, aki 38 éves korában, aki 1908-ban halt meg tuberkulózisban Scwarzwaldban . egy esztendővel később, 1909-ben Alice anyja is ugyanezen betegség folytán hunyt el. Gyermekkorának nagy részét Németországban töltötte, majd Rómába költözött, ahol San Lorenzo kerületében társadalmi, karitatív tevékenységet végzett. (v.ö.: Buseghin, 2022.)

Itt, római tartózkodása idején ismerkedett meg Leopoldo Franchetti báróval, aki 1900. június 9-én feleségül vette, és akivel a szegényebb rétegek érdekében életét immár teljességgel társadalmi kezdeményezéseknek szentelte.

26 éves volt, - igazi világpolgár, széles látókörű, művelt, tökéletesen beszélt négy nyelvet - amikor házasságot kötött a nála majdnem 3 évtizeddel idősebb báróval. Leopoldo Franchetti is zsidó gyökerekkel rendelkezett, vagyonos, tehetséges ember volt,

aki humanista és liberális értékrend mentén politikai karrierbe is kezdett. Politikai törekvései mellett Leopoldo kutatási projektek aktív közreműködője volt, részt vett a dél-olasz régiók fejlesztésében, megalapítva a Dél-Olaszországi Érdekek Nemzeti Szövetségét, valamint élénken hallatta hangját a kivándorlásról és a gyarmatosításról szóló vitákban is. (v.ö. Kayersling, 1883; Mester, 1936)

Alice és Leopoldo azon humanitárius erőfeszítéseknek szentelték életüket, céljuk az elszegényedett és iskolázatlan olaszok megsegítése volt, akik száma az egyesülés és az iparosítás utáni egyenlőtlenség és az agrárválság miatt egyre nőtt. Meggyőződésük szerint a kultúra a társadalmi felemelkedés záloga, vagyis kiutat jelenthet a nyomorból, szenvedésből. Nyitottak voltak a világra, és egymás iránti mély elköteleződésükön túl a filantróp gondolkodás is összefűzte őket. (v.ö.: Farkas, 2015a, 2016., 2017.)

Alice Hallgarten Franchetti megrendüléssel szembesült azzal a ténnyel, miszerint vidéken általánossá, sajnálatos módon „természetes állapot”-ként tapasztalhatóvá vált az analfabétizmus és a szegénység. Világpolgár-értelmiségként jól ismerte a korszak olasz és nemzetközi pedagógiai irányzatait.

A bárónő igazi reformpedagógiai kísérletező volt, iskolaalapításba kezdett.

Alapképzést biztosító iskolákat nyitott 1901-ben, melyek hatodik osztályig ingyenesek voltak a parasztság gyermekei számára. 1901-ben megalapította a the Montesca School-t, amely az azonos nevű villában létesült, s egy évvel később a the Rovigliano School-t. A legfőbb nevelési-oktatási célja az volt ezen intézmények életre hívásával, hogy gyakorlati órákon, foglalkozásokon keresztül a mindennapi életben szükséges és hasznos ismereteket biztosítson a felnövekvő nemzedéknek.

A házaspár iskolalapítási tevékenysége mögött az az ars poetica, hitvallás és nevelési-oktatási cél húzódott meg, hogy az iskola, a tanulás segítséget nyújthat a társadalmi felemelkedéshez, a nyomorból való kikerüléshez. (v.ö.: Farkas, 2015b)

Az iskolában modern módszerekkel tanították a gyermekeket, a bárónő a reformpedagógiai kezdeményezések odaadó híveként ezen újszerű pedagógiai törekvések elemeit következetesen átültette a gyakorlatba. Oktatáselméleti rendszerük középpontjában a gyermek állt, legfontosabb célnak a tanulók fizikai és pszichés fejlettségének elősegítését, képességeik minél szélesebb körű

kibontakoztatását tekintették. Nevelési-oktatási elképzeléseikben nagy odafigyelést kapott a kertészet, ill. a botanika révén a természet megfigyelése is. (v.ö.: Mester, 1936.)

Érdekesség Alice Hallgarten Franchetti életútjában és alátámasztja a bárónő nagyfokú érzékenységét a társadalmi problémák, a nők helyzete iránt, hogy textilüzemet is alapított szegény sorsú nők számára, megélhetésük biztosítására. Sőt a dolgozó nők gyermekei számára egyfajta, ún. üzemi óvodát is létrehozott, igazi úttörő kezdeményezésként.

Franchetti bárónőre nagy hatással volt a Malwida Rivalier von Meysenbug német filozófus és elhivatott feminista íróval való találkozás és együttműködés. Alice számos különböző jótékonyági csoportban fejtette ki sokoldalú tevékenységét, mint ahogy a Női Munkák Római Szövetségében, Női Bizottságában, a nők jótékonyági csoportja munkájában is aktívan részt vállalt. (v.ö. Schurz, 1983.)

1907-ben férjével, Leopoldo Franchetti báróval – a neves reformpedagógus, Montessori támogatóiként - hozzájárultak ahhoz, hogy megvalósulhasson az első gyermekotthon megnyitása Rómában.

Sibilla Aleramo írónő elegáns szalonjában Maria Montessorival történt megismerkedésüket követően a házaspár ellátogatott 1909-ben Rómába, miután a férje, Leopoldo Franchetti afrikai vadászútjáról hazatért, hogy megtekintsék a „Casa dei Bambini”-t. Meglepődtek a tapasztaltakon, hiszen a gyermekek önállóan tevékenykedtek. A házaspár a történet szerint Montessoritól érdeklődni kezdett: „*Van erről már könyv?*” – „*Nem lenne rá időm.*”- válaszolta Montessori. „*De mi van, ha Ön meghal és mindez elveszik?*” – válaszolt Leopoldo Franchetti.

1908-ban Alice Hallgarten Franchetti egy nagyobb projekt részeként megalapította a Tela Umbra Laboratóriumot, amelynek legfontosabb pedagógiai célja az volt, hogy az oktatás és a szakképesítés fokozatos emancipációja révén a vidéki életszínvonal javításához hozzájáruljon. (v.ö.: Farkas, 2016; Zalai Szalay, 1924)

A házaspár a Gyermekek házában tapasztaltak alapján úgy döntött, támogatják Montessorit pedagógiai elképzeléseinek megvalósítását azzal, hogy 1909 nyarán meghívják a Villa Montescába ahol gyönyörű környezetben, természeti szépségben,

nagy kényelmet és megfelelő háttérrel biztosítanak Maria Montessorinak könyvének megírásához.

A Villa Montesca Leopoldo Franchetti báró és felesége, Alice Hallgarten Franchetti bárónő tulajdonában állt, mely elődleges rezidenciájuk, tartózkodási helyük volt. A villa 1885 és 1889 között épült, s az Arnato-hegyen helyezkedett el, Umbria tartományban.

Montessorinak az itt, a Villa Montescá-ban töltött időszak alatt lehetősége nyílt arra is, hogy a Franchetti házaspár reformszellemben működő iskoláit meglátogathassa. Maria Montessori kb. 1 hónap alatt rögzítette pedagógiai elképzeléseit, s a kötet Franchettiék magánkiadásában jelent meg. Abból a megfontolásból is vállalták a könyv kiadását, mert elejét szerették volna venni annak, hogy Montessori szövegén bármifajta módosítás is történhessen. Így kezdte meg világhódító útját Montessori könyve, *A tudományos pedagógia módszere* címmel. (Farkas, 2016; v.ö. Celler, 1997; Hevesi, 1924)

Ugyanebben az esztendőben, 1909-ben került sor az első Montessori-módszerrel foglalkozó tanárképző tanfolyam megszervezésére, a Palazzo Alberti-Tomassiniban, a Tela Umbra laboratórium székhelyén, Città di Castellóban. A tanfolyamot követően Franchetti bárónő „Gyermekházat” avatott fel a Villa Montescában. (v.ö.: Farkas, 2017; Montessori, 1930)

A tanítás tulajdonképpen Női Szakképző Iskola keretei között valósult meg azzal a céllal, hogy a nők számára alapvető háztartási és fejlesztési készségeket tanítsanak. Az elemi szociológiai és tudományos pedagógiai kurzusok vezetésére maga Montessori vállalkozott. (v.ö. Buseghin, 2022, Hevesi, 1924, Schurz, 1983)

Maria Montessori ekképpen emlékezett erre: *„Franchetti báró és bárónő szponzorálták az első pedagógusképző programot. Eredeti szándékuk az olasz vidéki óvodákban dolgozó pedagógusok képzése volt, de kilenc európai ország pedagógusai is beiratkoztak a programra. [...] Így kezdődött meg a gyermekek tudományos nevelése.”* (Montessori, 2011. 43.)

A módszert ezután a gyakorlatba elsőként 1909 nyara és ősze között alkalmazták, ill. ültették át az umbriai vidéki általános iskolában.

A Villa Montesca később pedagógiai intézetté vált, ahol az anyák dolgozhattak, amíg gyermekeik oktatásban részesülnek. (Farkas, 2017)

Alice Hallgarten Franchetti 1911-ben fiatalon halt meg tuberkulózisban a svájci Leysinben. Férje 1917-ben követte őt, magára maradoottsága, szomorúsága felőrölte életerejét, s önkezével véget vetett életének. A báró végrendeletében is formabontó volt, ugyanis földjeit a parasztjaira hagyta. De Franchetti báró végrendeletének Maria Montessori is kedvezményezettje volt, ugyanis mintegy 10 000 lírát hagyott a neves pedagógusra.

Érdekes adalék, neveléstörténeti tény is egyben, miszerint az 1920-as évek elejéig a Montessori-módszer a „*Franchetti-Montessori Módszer*” elnevezést viselte. A korszak politikai légköre, történései nyomán a „Franchetti” név a módszer nevéből és a köztudatból is eltűnt. (v.ö.: Farkas, 2015a, 2016; Buseghin, 2022)

A példaértékű életút felelevenítésével méltán adózhatunk Alice Hallgarten Franchetti bárónő emlékezetének, aki amellett, hogy szociális, illetve nevelési-oktatási lehetőségek megteremtésével, s előremutató kezdeményezésekkel, társadalmi felelősségvállalással sokat tett a szegények, a nők, a gyermekek sorsának jobbításáért, ugyanakkor a neves olasz orvos, reformpedagógus, Maria Montessori munkássága kiteljesedésének támogatásában is elévülhetetlen érdemeket szerzett.

Irodalom

- BUSEGHIN, Maria Luciana: Alice Hallgarten Franchetti: *Egy nő a korlátokon túl*. In. Elena Laurenzi-Manuela Mosca: *Egy női aktivista elit Olaszországban (1890–1920)*. 59-92. Springer Nature Switzerland AG, 2022. https://doi.org/10.1007/978-3-030-87159-8_3
- CARL Schurz: *Visszaemlékezés*. In. Jenny Marx- Moses Hess et. al. *Kortársak Marxról és Engelsről*. Kossuth Kiadó, Budapest, 1983.
- CELLER Zsuzsanna (Szerk.): *Válogatás a 20. század külföldi pedagógiai irodalmából*. Bp., OPKM, 1997.
- FARKAS Claudia, K.: Alice Hallgarten Franchetti bárónő, Maria Montessori elfeledett támogatója. In: *Fejlesztő pedagógia*, 2016. 4-6. sz. p. 32-36.

- FARKAS Claudia, K.: Jogfosztástól a zsidó iskoláig. Fajvédelem és oktatáspolitikai a fasiszta Olaszországban. 2015a http://real-eod.mtak.hu/9437/1/K_Farkas_Claudia_2015_Jogfosztastol_a_zsido_iskolaki_g.pdf
- FARKAS Claudia, K.: Olasz pedagógiai modellek. Virágmandula, 2015b, Pécs.
- FARKAS Claudia, K.: "Villa Montesca egy különleges, szent helye a montessorianusoknak". In: Tudásmenedzsment, 2017. 2. sz. p. 91-95. http://www.epa.hu/02700/02750/00044/pdf/EPA_02750_tudasmenedzsment_2017_02_091-095.pdf
- HEGEDŰS Judit: Tanítónői karriertörténetek a dualizmus korában. In: *Iskolakultúra*, 2003. 3: 42-52.
- HEVESI Simon (Szerk.): A zsidó nők története. In. Zalai Szalay László: Olaszország és vonatkozó női életrajzok. Globus Nyomdai Műintézet R-T, Bp., 1924. 204-219.
- KAYERSLING, M.: Zsidó nők. A történelem az irodalom és a művészet terén. Révai Testvérek Kiadása, Budapest, 1883.
- KÉRI Katalin: *Leánynevelés és női művelődés az újkori Magyarországon*. Pécs, 2018, Kronosz Kiadó
- KÉRI Katalin: Mi a neveléstörténet? JPTE – Tanárképző Intézet, Pécs, 1997.
- MESTER János: Az olasz nevelés a XIX. és XX. században. Budapest, 1936, Egyetemi Ny.
- MONTESSORI, Mária: A gyermek felfedezése. Cartaphilus, 2011, Budapest.
- MONTESSORI, Mária: Az ember nevelése. Bp., Tankönyvkiadó, 1978.
- MONTESSORI, Mária: Módszerem kézikönyve. Bp., Kisdiednevelés K., 1930.
- NÉMETH András: Reformpedagógia-történeti tanulmányok. Bp., Osiris, 2002.
- RAJNAI Judit: A Montessori-pedagógia fogadtatása a harmincas évek hazai pedagógiai sajtójában. In.: Németh András: Reformpedagógia-történeti tanulmányok. Európai kölcsönhatások, nemzeti sajátosságok. Bp., Osiris, 2002.
- SANDA István Dániel: A reformpedagógiai irányzatok iskolaépítési törekvései. *Iskolakultúra*, 2008. 9-10. sz. - p. 129-142.
- STEIN Barbara: A Montessori általános iskola elméletben és gyakorlatban. Bp., Saxum, 2015.
- TORDAI-Soós Kata: A Montessori-pedagógia és az életreform. *Magiszter*, 2015. 4. - p. 54-60. http://rmpsz.ro/uploaded/tiny/files/magiszter/2015/tel/08tordaisoosmontessori54_60.pdf

Alice Hallgarten Franchetti (1874-1911)

<https://www.geni.com/people/Alice-Hallgarten-Franchetti/6000000023341560497> (2021.11.03)